Sosiaali- ja terveysvaliokunnalle

Monimuotoiset perheet -verkoston lausunto luonnoksesta hallituksen esitykseksi eduskunnalle laeiksi sairausvakuutuslain, työsopimuslain ja varhaiskasvatuslain muuttamisesta sekä niihin liittyviksi laeiksi

Monimuotoiset perheet -verkosto kiittää mahdollisuudesta tulla kuultavaksi sosiaali- ja terveysvaliokuntaan perhevapaauudistukseen liittyen.

Yleiset huomiot vanhempainpäivärahajärjestelmän muutoksista

On erittäin hienoa, että vanhempainrahajärjestelmän uudistamisen lähtökohdaksi on otettu kaikkien lasten yhtäläinen oikeus vanhempainrahaan perhemuodosta riippumatta. Monimuotoiset perheet -verkosto kiittää uudistuksen lähtökohtia ja kiinnittää huomiota siihen, että myös valmistelun kuluessa verkoston ja sen järjestöjen esittämiä muutosehdotuksia on pyritty monilta osin kuulemaan ja huomioimaan. Esitys on kehittynyt erittäin hyvään suuntaan vielä lausuntopalautevaiheesta.

Perhevapaauudistus on tärkeä uudistus. Uudistuksen toteuttaminen parantaa olennaisesti monimuotoisten perheiden ja niissä elävien lasten yhdenvertaisuutta – lukuun ottamatta sateenkaariperheitä, joiden osalta tilanne heikkenee. Verkostolla on joitakin yksityiskohtaisia huomioita uudistuksen toteutuksesta, joista osa on mahdollista korjata vielä valiokuntakäsittelyssä.

Vanhempainrahakauden pidentäminen ja sen jakaminen tasan vanhempien kesken on periaatteellisena uudistuksena kannatettava, parantaa tasa-arvoa ja vahvistaa molempien vanhempien asemaa kahden vanhemman perheissä. Useamman kuin kahden vanhemman perheessä tämä rakenne tuottaa kuitenkin haasteita.

Yksityiskohtaiset huomiot

Raskaus- ja erityisraskausraha

Monimuotoisten perheiden näkökulmasta raskausrahan nimitys on erinomainen muutos, se ottaa huomioon sen, että kyseessä on nimenomaan raskaana olemiseen liittyvä etuus.

Adoptiotilanne:

Adoptiovanhempien osalta esityksen mukaan vanhempainrahojen kokonaismäärästä poistuisi tämänhetkisessä perhevapaajärjestelmässä oleva kompensaatio siitä, ettei adoptiovanhempi ole oikeutettu äitiysrahaan.

Perhemuotojen välisen yhdenvertaisuuden säilyttämiseksi adoptioperheille olisi säädettävä raskausrahaa vastaava 40 päivän oikeus odotusrahaan. Odotusrahakauden voisi aloittaa aikaisintaan lapsiesityksen saatuaan. Jos adoptiovanhempia on kaksi, odotusraha jaettaisiin

tasan 20+20 päivää kummallekin vanhemmalle. Yksinhakijalla olisi oikeus koko odotusrahaan yksin.

Tällä suojattaisiin adoptiovanhempien ansionmenetyksiä loppuodotuksen aikana vastaavasti kuin raskaana olevan ansionmenetyksiä suojataan. Odotusraha-ajan voisi käyttää esimerkiksi adoptiolapsen hakumatkaan tai muihin järjestelyihin, joihin vanhemmat joutuvat nykytilanteessa käyttämään lomia tai palkattomia vapaita.

Odotusraha asettaisi adoptioperheet yhdenvertaiseen asemaan muiden perheiden kanssa ja vähentäisi ansionmenetyksiä loppuodotuksen aikana. Ansionmenetykset kohdistuvat adoptioperheissä usein molempiin vanhempiin, koska vanhemmat osallistuvat yhdessä esimerkiksi hakumatkalle, tämän vuoksi myös odotusrahaan ehdotetaan mahdollisuutta rahan jakamiseen vanhempien kesken, toisin kuin raskausrahan osalta.

Odotusrahalla ei olisi merkittäviä kansantaloudellisia vaikutuksia, koska adoptioiden määrät (n. 30-50 kotimaan adoptiota ja 70-100 kansainvälistä adoptiota) vuosittain ovat niin pieniä (vrt. 40 000 syntyvää lasta) eikä näköpiirissä ole sellaisia seikkoja, joiden vuoksi adoptioiden määrien odotettaisiin tulevaisuudessakaan kasvavan merkittävästi.

Vanhempainraha

§5 Oikeus vanhempainrahaan

Vanhempainrahaoikeuden sitominen sekä huoltajuuteen että vanhemmuuteen on ongelmallista. Ensinnäkin tämä ratkaisu ohjaa vanhempia tekemään lapsen oikeuksiin ja lasta koskevaan päätöksentekoon sekä vanhemman päätösvaltaan liittyviä ratkaisuja sillä perusteella, kuka on oikeutettu perhevapaisiin missäkin tilanteessa. Tämä on äärimmäisen ongelmallinen ratkaisu, sillä sen ohjausvaikutukset voivat olla lapsen edun kannalta kielteiset ja huoltajuutta sekä juridista vanhemmuutta koskevat ratkaisut perustuvat tällöin muuhun kuin lapsen edun mukaiseen harkintaan.

Verkosto ei näe, että tätä lähtökohtaa voitaisiin korjata enää valiokuntakäsittelyssä. Verkosto kuitenkin toivoo, että valiokunta edellyttäisi uudistuksen seurannassa huomion kiinnittämistä siihen, miten uudistus vaikuttaa yhteishuoltajuuksien määrään ja johtaako uudistus huoltajuuksien vahvistamatta jättämiseen tai isyyden tunnustamisten viivästyttämiseen yhteishuollon välttämiseksi.

Sen sijaan on erinomainen uudistus, että myös toisen juridisen vanhemman puolisolle sekä lapsen muulle huoltajalle voidaan jatkossa luovuttaa vanhempainrahapäiviä.

Esityksessä asetetaan määräaika vanhempainrahojen käyttöön niille vanhemmille, jotka ovat tunnustamassa / tunnustaneet vanhemmuuden tai joiden vanhemmuus määrittyy muuten kuin tunnustamismenettelyn kautta. Määräaika nostettiin esitysluonnoksen 2kk:stä lopullisen esityksen 4kk:een. Verkosto esittää, että tätä määräaikaa nostetaan vielä hiukan lisää. Esimerkiksi Helsingissä jonot lastenvalvojalle ovat sen pituiset, että vanhemmuuden tunnustaminen ei välttämättä ole mahdollista edes 4kk määräaikaan mennessä, jos sitä ei ole voitu tunnustaa neuvolassa (esim. jos vanhemmat eivät ole parisuhteessa keskenään).

Jotta tämä ei muodostaisi ylimääräistä estettä toisen vanhemman vanhempainrahojen käytölle, olisi määräaikaa nostettava vähintään 6kk, mielellään 12 kk asti lapsen syntymästä.

Naisparin ydinperheessä voidaan tunnustaa vanhemmuus äitiyslain mukaan neuvolassa ennen lapsen syntymää vain, jos perhe on käynyt hedelmöityshoidoissa klinikalla. Jos lapsi sen sijaan on saanut alkunsa jollakin muulla tavalla, toisen vanhemman vanhemmuus on vahvistettava sisäisen adoption kautta. Tämä prosessi kestää paikkakunnasta riippuen 3kk - jopa 12kk. Myös sisäisen adoption kautta vanhemmaksi tuleva miesparin osapuoli joutuu odottamaan adoptioprosessin valmistumista.

Tästä syystä olisi varmistettava, että juridisen vanhemman puolisolla, joka vastaa tosiasiallisesti lapsen hoidosta ja on aikeissa adoptoida lapsen sisäisen adoption kautta, on oikeus vanhempainrahaan myös sen jälkeen, kun hän on käyttänyt ne 63 päivää, jotka juridinen vanhempi voi hänelle luovuttaa. Tämä oikeus tulisi olla, mikäli on ilmeistä, että henkilö on aikeissa adoptoida puolisonsa lapsen ja hänelle siten on tulossa oikeus omaan vanhempainrahaosuuteen. Tästä osoituksena voidaan pitää esimerkiksi adoptioneuvonnan aloittamista sisäisen adoption suorittamiseksi.

6§ Vanhempainrahapäivien määrä

Vanhempainrahan määrissä on perheen tilanteeseen liittyviä yksityiskohtia, seuraavassa on esitetty Monimuotoiset perheet -verkoston yksityiskohtaiset huomiot tähän pykälään perhetilanteiden mukaan.

Yhden vanhemman perhe:

On erinomaista, että lapsen ainoa vanhempi saa käyttöönsä kaikki vanhempainrahapäivät. Tämä parantaa yhden vanhemman perheiden taloudellista tilannetta ja ehkäisee osaltaan lapsiperheköyhyyttä. On myös tervetullutta, että lapsen juridiselle vanhemmalle, joka on huoltaja, tulee oma kiintiö siitä riippumatta, asuuko hän lapsen synnyttäjän kanssa vai ei. Niistä vanhemmista, jotka eivät asu synnyttäjän kanssa, valtaosa on isiä, ja tämä parantaa myös näiden isien mahdollisuutta luoda alusta asti läheinen suhde lapseensa.

Kaksoset, kolmoset tai neloset:

Suomen Monikkoperheet ry:n esittämää pidempää pidennystä ns. lisälapsista (samasta raskaudesta toisena, kolmantena jne. syntyneet lapset) ei huomioitu riittävästi uudistuksessa, vaikkakin esityksen 6 päivän pidennys/lisälapsi on oikeansuuntainen askel kohti yhdenvertaisuutta monikkolasten ja yksöslasten välillä. Tulevaisuudessa todellinen yhdenvertaisuus monikkolasten ja yksöslasten kesken saavutetaan, kun ns. lisälapsesta myönnettävien vanhempainrahapäivien määrä olisi sama kuin tavanomaisesta raskaudesta syntyvästä lapsesta.

Lapsen kuolema:

Esityksessä parannetaan vanhempainrahan maksamisen edellytyksiä lapsen kuoleman kohdalla, kun lapsi on alle 2-vuotias ja vanhemmilla on jäljellä vanhempainrahapäiviä.

Verkoston näkemys on, että vanhemmilla tulisi aina olla oikeus 105 päivän vanhempainrahaan alaikäisen lapsen kuollessa, riippumatta lapsen iästä ja jäljellä olevien vanhempainrahapäivien määrästä. Tämä olisi näiden perheiden tilanteeseen nykyjärjestelmässä yksinkertaisesti toteutettavissa oleva helpotus.

Pitkällä tähtäimellä Suomen tulisi siirtyä Tanskan mallin mukaiseen 26 viikon suruvapaaseen alaikäisen lapsen kuollessa. Suruvapaan tulee koskea myös monikkoperheitä tilanteessa, jossa yksi tai useampi syntyvistä monikkolapsista jää eloon.

Toimeksiantosuhteiset perhehoitajat ja sijoitettujen lasten vanhemmat:

On erinomaista, että sijoitetun lapsen juridiselle vanhemmalle ehdotetaan oikeutta vanhempainrahaan niiltä päiviltä, jolloin lapsi on kotilomalla. Tämä tukee lapsen ja hänen juridisen vanhempansa välisen suhteen syntymistä ja ylläpitämistä myös silloin, jos lapsi on huostaanotettu ja sijoitettu.

Monimuotoiset perheet -verkosto kannattaa myös lämpimästi muutosta, jonka mukaan toimeksiantosuhteisena perhehoitajana toimimista ei katsottaisi ansiosidonnaisen vanhempainrahan nostamista estäväksi ansiotyöksi.

Toimeksiantosuhteisen perhehoitajan edellytetään sijoittavan kunnan puolesta useimmissa tilanteissa olevan lapsen kanssa kotona riittävä aika siitä, kun lapsi on sijoitettu perheeseen. Tämä edellytys on olemassa, vaikka lapsi olisi yli 3-vuotias. Siksi verkosto esittää perhehoitajalle oikeutta kahden vuoden hoitovapaaseen myös silloin, kun perheeseen sijoitetaan yli 3-vuotias lapsi.

Verkosto ehdottaa, että oikeutta hoitovapaaseen uudistettaisiin toimeksiantosuhteisten perhehoitajien osalta siten, että perhehoitajalla olisi oikeus kahden vuoden hoitovapaaseen lapsen ollessa 4-17-vuotias. Uudistus edellyttäisi tämän sisältöistä muutosta työsopimuslain 4. luvun 3§:än. Uudistuksen kustannusvaikutus olisi pieni. Kahden vuoden hoitovapaalla varmistetaan sekä sijoitetun lapsen että sijaisperheen turvallista sopeutumista uuteen elämäntilanteeseen ilman perhehoitajan riskiä työpaikan menettämisestä.

Monimuotoiset perheet -verkosto ehdottaa myös, että työsopimuslain 4. luvun 3a§ 1. momentissa perhehoitajan hoitovapaasta ilmoittamisesta säädettäisiin samoin kuin adoptiolapsen hoidon vuoksi vapaasta ilmoittamisesta.

§7 Vanhempainrahan luovuttaminen

Esitystä on korjattu lausuntopalautteen perusteella oikeansuuntaisesti verrattuna alkuperäiseen esitysluonnokseen. Vanhempainrahan luovuttaminen on mahdollistettu myös lapsen huoltajalle, joka ei ole vanhempi. Lisäksi tilanteessa, jossa vanhempainrahaan on oikeutettu vain yksi henkilö, hän voi luovuttaa vanhempainrahoista 126 päivää aiemmin esitetyn 63 päivän sijaan.

Nämä muutokset ovat erinomaisia, mutta jättävät vielä osan ongelmista ratkaisematta.

Lapsen ainoan vanhemman tulisi voida luovuttaa 126 päivän sijasta kaikki oman 97 päivän kiintiönsä ylittävät päivät. 320 vanhempainrahapäivästä tulisi siis voida luovuttaa vanhempainrahan käyttöön oikeutetuille muille henkilöille halutessaan 223 päivää. Tämä helpottaisi niiden yhden vanhemman perheiden tilanteita, joissa olisi joku toinen aikuinen, joka olisi valmis jakamaan vastuuta lapsen ainoan vanhempi-huoltajan kanssa.

Nyt ehdotettu uudistus käytännössä sitoo lapsen ainoan vanhemman kotiin vähintään 194 vanhempainrahapäiväksi. Tämä olisi heikennys nykytilaan nähden, jossa synnyttäjän on käytettävä ainoastaan äitiysrahakausi ja koko vanhempainrahakauden voivat käyttää myös lapsen juridinen etävanhempi tai synnyttäjän puoliso.

Lisäksi verkosto ehdottaa laajennettavaksi määritelmää siitä, kenelle vanhempainrahapäiviä voidaan luovuttaa. Päiviä tulisi voida luovuttaa kaikille niille henkilöille, jotka voivat nykyisen lainsäädännön mukaan vastata lapsen hoidosta.

7§:ään ehdotetut muutokset:

- Vanhemman on voitava luovuttaa kaikki 97 päivää ylittävät vanhempainrahapäivänsä silloin, kun hän saa yksin käyttöönsä kaikki vanhempainrahapäivät.
- Vanhempainrahojen luovuttamisen mahdollisuutta on laajennettava siten, että oman kiintiöidyn osuuden (97 päivää / huoltaja-vanhempi) ylittävältä osalta päiviä voidaan luovuttaa kaikille lapsen tosiasiallisille vanhemmille, jotka vastaavat lapsen hoidosta. Tosiasiallisen vanhemmuuden kriteerinä voidaan käyttää esimerkiksi samankaltaista määrittelyä kuin lain lapsen huollosta ja tapaamisoikeudesta 9c§:ssä käytetään ”erityisen läheiselle henkilölle”, jolle voidaan vahvistaa tapaamisoikeus lapseen.
- Vanhempainrahapäiviä tulisi voida luovuttaa vanhemmalle, joka antaa lapsensa adoptoitavaksi, ja jolle vahvistetaan adoption yhteydessä yhteydenpito-oikeus lapseen (nk. avoin adoptio), sekä henkilölle, jolle on vahvistettu tapaamisoikeus lapsenhuoltolain 9c§:n nojalla.

§8 Vanhempainrahan käyttö

Verkosto pitää erinomaisena uudistuksena, että vanhempainrahaa voisivat jatkossa käyttää yhtä aikaa 18 päivää myös juridisten vanhempien puolisot. Tämä takaa kaikille vanhemmille oman yksilöllisen mahdollisuuden luoda lapseen vahvan siteen jo tämän ollessa aivan pieni.

11 luku 1§ Vanhempainrahan määrä

Esityksessä ehdotetaan, että korotettua vanhempainrahaa maksetaan kummallekin vanhemmalle 16 päivän ajalta. Tilanteessa, jossa yksi vanhempi käyttää kaikki vanhempainrahat, tulisi hänelle maksaa korotettua vanhempainrahaa 32 päivän ajalta.

Laki työsopimuslain ja laki merimiesten työsopimuslain muuttamisesta

Esityksen yksi keskeinen ongelmakohta erilaisten perhetilanteiden kannalta on se, että työsopimuslakiin jätettiin jäykkä ja kategorinen neljän vanhempainrahakauden rajaus. Työsopimuslain tulisi joustaa vastaavasti kuin sairausvakuutuslaki. Tällainen järjestelmä on käytössä Ruotsissa, jossa se toimii sekä vanhempien että työnantajien kannalta ongelmitta.

Lisätietoja

Anna Moring
Johtava asiantuntija
Monimuotoiset perheet -verkosto
050 3750832
anna.moring@monimuotoisetperheet.fi

Monimuotoiset perheet -verkosto

on kymmenen suomalaisen perhejärjestön yhteistyöverkosto, johon kuuluvat Adoptioperheet ry, Familia ry, KÄPY – Lapsikuolemaperheet ry, Lapsettomien yhdistys Simpukka ry, Perhehoitoliitto ry, Sateenkaariperheet ry, Suomen Monikkoperheet ry, Suomen nuoret lesket ry, Suomen Uusperheiden Liitto ry ja Yhden Vanhemman Perheiden Liitto ry.

www.monimuotoisetperheet.fi